

LBRIS

We know
books

Henri de Lubac

PARADOXURI

Traducerea din limba franceză
Ana-Maria Răducan

Galaxia Gutenberg
2025

I

VIAȚA ÎN CREDINȚĂ

După cum actul de credință este, dintre toate, cel mai liber act, astfel și expresia credinței este, dintre toate, cea mai personală.

Supunerea în fața Adevărului revelat și a Obiectului supranaturalului nu împiedică și nici nu substituie primirea acestora în sine, exprimarea lor prin intermediul sinelui. Nu scăpăm de acest intermediu decât pentru a aluneca în banal și în verbal.

Nu trebuie confundată „credința pură” sau „credința goală” cu psiaticismul unei credințe pur literale, care nu informează cu adevărat cugetul. Cea din urmă este exterioară, în timp ce prima atinge profunzimile secrete ale sufletului.

Credința este abandon. Credinciosul nu trebuie să se acopere cu teorii. Dacă îi sunt de folos, foarte bine. Dacă vrea să cugete la credința sa, teoriile îi sunt indispensabile. El le vrea a fi solide și adevărate. Să se păzească însă să nu rămână atașat de ele, ca de un bun specific al minții sale. Credința trebuie să se împărtășească din privilegiul iubirii: ea nu caută să-și ia în posesie obiectul, să îl acapareze; ea vrea să se scurgă în el.

Credința nu ne aduce o teorie mai frumoasă decât cea a filosofilor: ea ne înalță mai presus de orice teorie. Ea ne face să spargem cercul. Ea ne face să evadăm din limitele propriei minți. Mai presus de toate vederile sublime ale lui Dumnezeu, ea ne face să îl atingem pe Dumnezeu. Ea ne stabilește în Ființă. Or, numai ea face ceea ce este necesar.

Mintea de copil este un har minunat și trebuie să repetăm mereu împreună cu Evanghelia că Împărăția cerurilor este pentru copii și pentru cei care li se aseamănă. Însă a fi pueril nu înseamnă a avea o minte de copil, candoarea

spirituală este cu totul altceva decât o slăbiciune intelectuală, iar sfântul Pavel trebuie ascultat și atunci când spune: *Evacuavi quae erant parvuli*¹. Biserica este o maică; or, spune Sfântul Augustin, mamei îi place să își hrănească pruncul, însă nu îi place ca acesta să rămână la nesfârșit un prunc (Cuvântarea 23: *et mater parvulum amat nutrire, sed eum non amat parvulum remanere*²).

A crede că, dacă renegi progresul făcut în vremea ta, îți asiguri moștenirea tuturor comorilor secolelor trecute este mai degrabă un act de flatare decât de credință.

Pentru a scăpa de ideile învechite, considerate a fi tradiție, este necesar să ajungi până la cel mai îndepărtat trecut, care se va arăta a fi cel mai apropiat prezent.

Lipsa de personalitate nu înseamnă un spirit tradițional – după cum nici lipsa de inițiativă nu înseamnă ascultare – și nici lipsa de invenție nu înseamnă rațiune.

După cum „morală burgheză” nu este adevărata morală creștină, după cum numeroșii creștini moraliști și inteligenți nu constituie adevărata intelectualitate, tot astfel unui adevărat credincios nu îi este de ajuns o „ortologie” conformistă.

Toate formulele, toate precauțiile ortodoxe, toate scrupulele de conformitate literară, toate barierele, într-un cuvânt, nu pot salva puritatea credinței. Dacă lipsește spiritul, dogma nu mai este decât un mit, iar Biserica nu mai este decât un partid.

„A împinge pietatea până la superstiție înseamnă a o distruge”, spunea Pascal. A împinge ortodoxia până la integrism înseamnă tot a o distruge.

¹ = „Am lepădat cele ale copilului” (1Corinteni 13, 11) (n.tr.).

² = „Și mamei îi place să hrănească un copil, dar mie nu îmi place să rămân copil” (n.tr.).

LIBRIS | We know

Credulitatea, sectarismul și lenea sunt trei tendințe firești ale omului. Prea adesea el le canonizează sub cele mai nobile cuvinte.

*Non quia durum aliquid, ideo rectum, aut quia stupidum, ideo sanum*¹
(Sfântul Augustin, *Cetatea lui Dumnezeu*, I. 14, c. 9).

O credință poate tinde către zero, chiar și când nu este încercată de îndoială. Golindu-se, exteriorizându-se, trecând de la viață la conformism, ea se poate întări și lua forma celei mai frumoase fermități. Scoarța s-a întărit, trunchiul s-a făcut găunos.

Atașamentul față de religia tradițională, atunci când este mai puternic decât motivele interioare, poate deveni pentru anumiți oameni o formă de credulitate, iar pentru alții o formă de scepticism. De aici întâlnirea paradoxală dintre aceste două extreme. În această „sfântă alianță”, este inutil să spunem care dintre cele două jumătăți o va manevra pe cealaltă, făcând-o să fie bănuitoare în privința oricărei credințe vii și gândite.

Evanghelia este plină de paradoxuri, care cutremură mintea. Mântuitorul folosește cea mai condescendentă pedagogie, dar spune: „Fericit acela pe care nu l-am putut scandaliza deloc!” și ne-am putea întreba dacă nu cumva orice doctrină spirituală ceva mai puternică trebuie să îmbrace, în mod necesar, o formă paradoxală.

Există niște paradoxuri de expresie: exagerăm de dragul argumentării. Și există și niște paradoxuri reale. Acestea presupun o autonomie: un adevăr ne rănește, un alt adevăr îl echilibrează. Nu îl limitează, ci doar îl situează. Nu vom spune: „Nu era decât aceasta”. Adevărul paradoxal nu se limitează pe același plan.

De aceea adeseori nici Isus, nici sfântul Pavel nu își echilibrează paradoxurile. Se tem mai puțin de o nebunie a interpretării, cât de o interpretare care ar putea elimina „eroismul” paradoxului.

¹ „Ceva nu este drept pentru că este dur și nici sănătos pentru că este stupid” (n.tr.).

Raționaliștii de toate felurile le dăruiesc oamenilor pietre pe post de pâine. Oare nu se întâmplă că și teologii și oamenii din Biserică preschimbă în pietre adevărata pâine, pe care au misiunea de a o împărți?

„Concordismul este trecător, Tradiția este vie” (J. Lebreton)

„Nimic nu se păstrează intact fără efort. Repetiția formulilor nu asigură transmiterea gândirii. Nu îi putem încredința memoriei pasive o comoară doctrinală. Trebuie ca inteligența să participe la păstrarea ei, reinventând-o pe măsură, ca să spunem așa.

Pentru ca fluviul Tradiției să ajungă până la noi, trebuie să îndepărtăm aluviunile din albia lui.

„Dumnezeu este Iubire”, spune sfântul Ioan. Putem inversa propoziția și să spunem: „Iubirea este Dumnezeu”. Așadar, cel care este cu adevărat iubitor tinde către Dumnezeu. Acela are în el cele trei virtuți teologale. *Ubi dilectio proximi, ibi necessario etiam dilectio Dei*¹ (Sfântul Augustin, Cuvântarea 83 despre sfântul Ioan).

Trebuie să credem în realitatea substanțială și dumnezeiască a Iubirii, precum și în cea a Adevărului, a Dreptății, a Înțelepciunii, tot așa cum Malebranche și platonicienii cred în realitatea substanțială a Ideilor.

*Qui manet in caritate, in Deo manet*².

Prin iubire, Îl avem pe Dumnezeu în noi. Viața în iubire, viața în uniune cu Dumnezeu nu este altceva decât viața veșnică. Iubirea este valoroasă în sine. Ceea ce înseamnă că va dura veșnic. Ea nu este ceva relativ și „parțial”, așadar, nu este nici ceva „provizoriu”. Sfântul Pavel este îndreptățit să pună semnul opoziției între ceea ce este *ἐκ μέρους*³ și ceea ce este *τέλειον*⁴. Absolut, desăvârșit, definitiv, veșnic: este doar unul.

¹ = „Acolo unde este iubirea față de aproapele, în mod necesar este și iubirea față de Dumnezeu” (n.tr.).

² = „Cine rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu” (1Ioan 4, 16) (n.tr.).

³ = „în parte” (1Corinteni 13, 9) (n.tr.).

Tot ce are o valoare absolută se înscrie pe dată în absolut.

Viața veșnică nu este „o viață viitoare”. Prin iubire, noi intrăm, încă de aici de pe pământ, în veșnicie. *Manet caritas*¹.

Trebuie să ajungem să-L vedem pe Dumnezeu nu atât drept cauza obligației morale sau sancțiunea datoriei, cât însăși substanța Binelui. Și atunci ceea ce noi numim „moralitate” dintr-o dată ne conduce la adevăratul Dumnezeu, care se arată a fi Dumnezeul Iubirii.

Dacă, pentru a ne întemeia ascultarea pe legea divină, nu ne este suficient să arătăm că Dumnezeu este stăpânul nostru adevărat și suveran, înseamnă că această ascultare, pentru a fi adevărată, cere mai mult decât supunerea datorată unui stăpân adevărat și suveran.

Lui Dumnezeu îi datorăm să ne dăruim pe noi înșine, în mod liber. Lui Dumnezeu îi datorăm un consimțământ intim, o iubire, care nu se justifică și care nu este posibilă decât dacă Dumnezeu este Iubire și ne-a iubit primul.

După cum credința este principiul inteligenței, ascultarea trebuie să fie principiul libertății. Nu ne lășăm în mâinile autorității ca un om care abdică, nefiind capabil de inițiativă; sau ca un navigator bucuros că, în sfârșit, sosește într-un port liniștit, după ce a traversat o furtună. Dimpotrivă, de la autoritate primim acel *Duc in altum*². Ne încredințăm ei ca o corabie care părăsește portul pentru a face o călătorie frumoasă și a trăi mari aventuri.

Orice autoritate educă. Nu trebuie să vedem, în mod formal, în Dumnezeu Tatăl, care ne cheamă, pe Stăpânul care ne poruncește – adică să nu încercăm sentimentul de obligație propriu-zisă – pentru că suntem încă pe cale: *nondum apparuit quid erimus*³. Tocmai de aceea există în Biserică o autoritate ierarhică: atunci când Dumnezeu va fi totul în toate, în Biserică biruitoare, în Cetatea celor aleși, nu va mai fi altă ierarhie decât cea a iubirii.

⁴ = „desăvârșit” (1 Corinteni 13, 10) (n.tr.).

¹ = „Rămâne iubirea” (n.tr.).

² = „Ieși în larg” (Luca 5, 4) (n.tr.).

³ = „Și ce vom fi, n-a fost arătat încă” (1 Ioan 3, 2) (n.tr.).

Ultimul fundament al autorității este iubirea, iar rațiunea sa de a fi este educația. Exercițarea autorității, care se află în mâinile celor care dețin o parte din ea, oricum ar fi ea, trebuie să fie considerată ca o pedagogie¹.

Unii se înpăimântă de o asemenea idee, pentru că, fără îndoială, o înțeleg greșit. A impune condiții exercitării autorității, a justifica autoritatea doar ca mijloc, ca având un rol pedagogic, în loc de a-i recunoaște pur și simplu dreptul, a o vedea mai întâi ca pe o funcție, nu înseamnă oare a termina cu ascultarea, se întrebă ei?

Dimpotrivă. Înseamnă, în anumite ocazii, contracararea abuzurilor de putere, dar mai ales, înainte de toate, faptul că o supunere pur exterioară, care pune pur și simplu toate lucrurile „în ordine”, nu reprezintă adevărata ascultare, ci este de abia o condiție prealabilă a acesteia. Înseamnă idealul unei supunerii, care merge până la ascultarea judecării, așteptând ca aceasta să se împlinească în libertatea copiilor lui Dumnezeu.

Este insuficientă ascultarea care nu știe decât să primească niște instrucțiuni – chiar dacă, pentru executarea perfectă a acestor instrucțiuni, își folosește voința și judecata. Mai ales în viața spirituală, care nu constă doar în niște gesturi. Este bine să împlinim cu fidelitate, cu strictețe și în mod integral prescripțiile autorității religioase. Însă dacă ne rezumăm numai la aceste lucruri, nu am început încă *să facem ascultare*. Considerăm a fi scop ceea ce nu este decât un mijloc, considerăm a fi act ceea ce nu este decât o condiție. Falsificăm ideea de catolicism.

În ceea ce privește întrebările esențiale, obiecția vine mereu mai ușor decât răspunsul. Omul animalic se face întotdeauna mai auzit decât omul spiritual și

¹ Aceasta este învățătura sfântului Bernard și a multor alora. El vrea ca omul să se supună autorității exterioare a revelației, deoarece conștiința lui nu s-a copt încă: „Obsecro vos, novellae plantationes Dei, vos qui nondum exercitatos habetis sensus ad discretionem boni et mali, nolite sequi cordis vestri iudicium, nolite abundare in sensu vestro..” *In psalmum „Qui habitat”, sermo 3.* („Vă conjur, mlădițe noi ale lui Dumnezeu, care nu v-ați obișnuit încă să faceți deosebirea între bine și rău, să nu urmați judecata inimii voastre și să nu vă încredeți din abundență în simțurile voastre”). Observăm că este o teză foarte diferită de cea pe care o va emite apoi un Lessing despre rolul pedagogic provizoriu al revelației.

rareori îi lipsesc subtilitățile și finețurile pentru a părea și mai inteligent decât acela.

Însă chiar această ușurință în subiectele dificile îmi este suspectă; această claritate în subiectele tainice; acest cuvânt evident în subiecte care cer reflecție și cercetare... Acest fel de a fi inteligent, confruntat cu niște probleme în fața cărora omul cu adevărat mare trebuie să simtă, mai întâi de toate, stânjenire.

Viața, în orice domeniu, reprezintă triumful improbabilului – al imposibilului. La fel și credința vie. Ea mută munții – și sparge cercurile vicioase. Își extrage hrana din otrăvuri și merge înainte, trecând peste obstacole. Dar dacă ea cade, rămânând, de altfel, onestă cu desăvârșire, dacă se înmoaie sau dacă se întărește, orice lucru o face să dea înapoi. Dacă se înmoaie, nu se mai poate apăra. Dacă se întărește, nu mai poate asimila.

Conformistul tratează până și lucrurile spirituale ca fiind în afara lui. Ascultătorul tratează până și lucrurile pământești ca fiind în lăuntrul lui.